

Minoritățile
STATUT • PERSPECTIVE
DR. ION DIACONU
INSTITUTUL ROMÂN PENTRU DREPTURILE OMULUI
BUCUREȘTI, 1996

Directorul Institutului Român pentru Drepturile Omului, dr. Irina Moroianu Zlătescu, în *Cuvîntul înainte*, precizează: „drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale suscită, prin complexitatea problematicii și reverberarea tensiunilor politice, vii dezbateri. Dificultățile demersului de identificare a unui numitor comun, a unor soluții juridice generale acceptabile de către state, avînd ca parte integrantă respectarea standardelor și aplicarea obligațiilor asumate în condiții de o extraordinară diversitate, se reflectă într-o multitudine de puncte de vedere și opinii. Acestea alimentează și se alimentează din formulările prudente, deschise interpretărilor și adaptărilor la situații diferite ale reglementărilor internaționale.”

În primul capitol, volumul prezintă **istoricul protecției minorităților**, naționale și religioase, care, în viziunea autorului, are începuturi palpabile din 562, cu tratatele de pace dintre împăratul Justinian al Imperiului Bizantin și Choroës I al Persiei. Deși cartea prezintă tratatele dintre catolicii, luteranii și calvinștii din Germania, Suedia Polonia ș.a., nu amintește de existența tradiției transilvane, unde Edictul de toleranță, care a garantat libertatea cultelor, datează din 1571, vreme la care războaiele religioase erau în toi în celelalte zone ale Europei. Dintre soluțiile găsite, nu sînt amintite nici formele de autonomii existente în Transilvania încă din secolul al XII-lea. Între documentele internaționale elaborate după cel de-al doilea război mondial, sînt amplu descrise **Rezoluția nr. 47/135** din 18 decembrie 1992 al ONU (**Declarația cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale, etnice, religioase și lingvistice**), **Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare**, **Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale** etc. Nu se prezintă însă mult disputata **Recomandare 1201** a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, deși, atît la **Tratatul de bună vecinătate și cooperare între Republica Slovacă și Republica Ungară**, cît și la **Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară** se amintește această recomandare, devenită obligatorie pentru România cu semnarea Tratatului româno-ungar.

După partea introductivă, *Capitolul II* se referă la **dreptul la existență**, ocrotirea împotriva actelor de distrugere fizică și împotriva asimilării forțate.

Capitolul III trece la **definiția conceptului de minoritate**, prezentînd toată problematica, neclarificată prin termeni juridici nici pînă azi.

Cartea consacră un capitol întreg **nediscriminării**, considerînd că acest drept îi vizează nu numai pe minoritari, dar și pe majoritari; discriminarea pozitivă nu poate avea efectul de a încălca principiul egalității, dar pot exista „măsuri care, chiar dacă creează o diferență de tratament, nu sînt considerate acte discriminatorii, ele urmărind să asigure progresul și dezvoltarea anumitor grupuri sau persoane care au nevoie de protecție, în esență să creeze condițiile pentru ca persoanele în cauză să-și exercite drepturile și libertățile fundamentale pe bază de egalitate cu ceilalți cetățeni”.

Celelalte drepturi sînt incluse în *Capitolul V*, sub noțiunea de **drepturi specifice**, fiind amintite: dreptul la cultura proprie, dreptul de a folosi limba maternă, de a practica și profesia religia proprie, de a participa la viața publică.

La dreptul de a folosi limba maternă, în ciuda prevederilor internaționale, autorul consideră: „niciunul din documente nu cere recunoașterea limbilor minorităților ca [...] limbi ale tribunalului sau ale autorităților publice”, venind astfel în contradicție cu art. 9 și art. 10 din **Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare**, art. 10 din **Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale**, art. 7 din **Recomandarea 1201**. Afirmția este

valabilă doar pentru statutul oficial sau neofical al limbii minoritare. Într-adevăr, nu există nici o prescripție pe baza căreia o limbă ar trebui să primească statutul de limbă de stat. O altă afirmație, la acest capitol, care nu poate fi acceptată, se referă la „experiența istorică”, care „arată că problemele folosirii limbilor materne au fost adesea exacerbate, pentru a masca tendințele naționaliste și separatiste”, astfel „se impune să se stabilească un echilibru între dreptul fiecărei persoane de a folosi limba maternă și interesele de ansamblu ale societății”. Exacerbarea exclusivismului lingvistic, fie vorba de o limbă majoritară sau minoritară, este cea care propagă tendințe naționaliste, și nu promovarea multilingvismului, credem noi.

Capitolul VI este dedicat **naturii și contextului exercitării drepturilor** persoanelor care fac parte din minorități, în cadrul căruia un întreg subcapitol se ocupă de problema drepturilor colective, care, de la bun început, afirmă: „documentele internaționale se referă, fără excepție, la drepturi ale persoanelor”, și nu la drepturi ale minorităților ca atare, concluzionând: „concepția general acceptată este că protecția minorităților, a identității lor se realizează prin respectarea și promovarea drepturilor și libertăților individuale ale persoanelor care fac parte din minorități”. Problema este mult prea vastă, filozofia drepturilor omului — mai ales în domeniul drepturilor minorităților — fiind în permanentă evoluție, ca să se poate vorbi de o „concepție general acceptată” în domeniul drepturilor colective. Privitor la contextul exercitării drepturilor persoanelor care fac parte din minorități, autorul consideră că statul este cel care definește legile prin care se acordă drepturi minorităților naționale, nu se pot exercita presiuni internaționale și nu pot fi formulate revendicări în fața instituțiilor internaționale. Această poziție interesantă acordă tratatelor internaționale doar un statut declarativ, care nu implică obligații din partea semnatarului. Este adevărat că nu s-a elaborat încă un mecanism juridic, ca în cazul *Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale* (prin *Comisia și Curtea Europeană a Drepturilor Omului*), dar acest proces a început, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei propunând ca *Recomandarea 1201* să devină un protocol adițional al *Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale*, și astfel, aplicarea mecanismelor juridice și asupra drepturilor minorităților s-ar dovedi a fi doar o chestiune de timp, și nu de principiu (deși câteva state încercă să blocheze această dezvoltare).

Un alt „punct fierbinte” al problematicii, **autonomia**, este dezbătut în *Capitolul VII*. Între motivațiile pentru revendicarea autonomiei teritoriale pe criterii etnice autorul amintește „neîncrederea profundă între majoritate și minoritate, care se întemeiază fie pe experiențe istorice dureroase, fie pe refuzul unor minorități de a accepta această situație”. Trecând în revistă documentele internaționale, se concluzionează: „calea de bază recomandată este, prin urmare, autonomia pe bază teritorială, deci a tuturor unităților teritoriale, și nu autonomia pe baze etnice”.

Între exemplele de cazuri de autonomie, se amintește și regiunea autonomă creată în România după cel de-al doilea război mondial, „urmînd modelul sovietic”, care „a avut, după cum se știe, același statut juridic ca și toate celelalte regiuni din țară, practic foarte limitate competențe locale, ca rezultat al centralizării comuniste”. Deși se prezintă situația din unele țări ca Nicaragua, Filipine, Etiopia, Sudan, exemplul Ungariei, cu soluții relativ recente și unice, este ignorat.

Ultimul capitol, intitulat *Minoritățile și autodeterminarea popoarelor*, își propune ca scop clarificarea conținutului autodeterminării, deoarece „în paralel cu confuzia asupra titularilor potențiali ai acestui drept [la autodeterminare], se atribuie uneori autodeterminării un conținut extrem de larg — mergînd de la dreptul la formarea unui stat independent, pînă la drepturi specifice la folosirea limbii materne sau la cultura proprie — ceea ce permite autorilor să susțină că orice grupuri umane ar avea dreptul la autodeterminare, într-o anumită măsură care adesea nu este precizată, creînd astfel o incertitudine totală, atît asupra titularilor, cît și asupra drepturilor acestora”. Diferența între popor, cu dreptul la autodeterminare —

incluzînd dreptul de a-și forma un stat propriu —, și minoritate, fără acest drept, este, conform autorului, unul procentual: „spre deosebire de minoritate, de regulă un popor se află în majoritate pe teritoriul luat în considerație”.

Putem afirma că volumul *Minoritățile — Statut • Perspective*, editat de Institutul Român pentru Drepturile Omului, cu unele lipsuri și prudențe care, probabil, au la bază o oarecare dorință de a nu oferi prea mari suprafețe de atac unor forțe politice ostile minorităților, tratează problemele principale ale „chestiunii minorităților”, oferind documentele și explicațiile necesare pentru a percepe de către cei interesați necesitatea de a include în legislația și practica națională din România cel puțin standardele minime de respectare a drepturilor minorităților. Totuși, pentru o lucrare științifică exigențele ar trebui să fie mai ridicate — imparțialitatea, onestitatea, impun și prezentarea unor opinii care contravin discursului politic al momentului.

István Haller